

'Over de brug kwamen ze aan, mij tegemoet, onzeker lopend, als waren ze licht beschonken; een groep mensen, zomaar bijeen geraapt van straat en huis. Nette landverhuizers zonder bagage. Nog begreep ik niet wat voor gruweldaad daar werd bedreven. Ze kwamen dichterbij en plotseling zag ik een bekend gezicht: vooraan liep mijn collega van het Joods lyceum, dr. Presser, en aan zijn armen liepen, als door een duizeling bevangen, twee vrouwen. Nauwelijks herkende hij mij, terwijl ik argeloos op hem toe wilde stappen, of driftig wenkte hij mij met zijn duim terzijde om me te waarschuwen (want ik liep zonder ster) en zijn blik duidde fel naar achteren. Ik hield mijn pas en adem in en zag de bleek-vertrokken en verstarde gezichten van meisjes, vrouwen en ook mannen.

Plotseling sloeg de werkelijkheid me met verbijstering en woede, toen ik naast de ontstelde mensengroep en ook er achter de cynische tronies zag van enkele als heer verklede dienders. Het was me alsof een wilde schreeuw zich wou losscheuren uit mijn keel, toen ik stilstaande het menselijk offervee voorbij liet gaan. Daarna, als uit een verdoving ontwakend, zag ik van alle kanten zulke groepen mensen aankomen, voortgedreven op eendere manier naar de Euterpestraat, naar het ommuurde plein van het schoolgebouw. Magnetisch werd ik meegetrokken en keek door een spleet van de zijpoort. Daar zag ik een ontroerend mooi meisje van ongeveer 16 jaar, dat handenwringend in haar wanhoop rechtop en naar me toegekeerd juist midden op het plein stond, haar betraande ogen in een van smart verwrongen gezicht doelloos omhoog en in de verte richtend te midden van een onbeschrijflijke ellende om haar heen. Toen ik me tandeknarsend omdraaide, keek ik in de flitsende ogen van een bejaard dame, dat zei, alsof ze bijtend gif wou spugen: 'Wat een gespuis, meneer!'¹

Van de bijeengedreven Joden werd in de *Zentralstelle* nagegaan of ieder wel de Jodenster droeg en of die ster stevig vastgenaaid zat. Enkele tientallen bij wie dat niet het geval bleek te zijn, werden apart gezet om als strafgevallen naar het concentratiekamp Amersfoort gevoerd te worden. Hetzelfde gebeurde met enkele niet-Joden die tegen het barbaarse optreden van de *Ordnungspolizei* geprotesteerd hadden en die aan de stoeten der slachtoffers toegevoegd waren. In totaal kreeg de *Ordnungspolizei* bijna driehonderd Joodse mannen en ruim tweehonderdveertig Joodse vrouwen in handen. Zij werden die dinsdag overdag op de binnenplaats van het gebouw van de *Zentralstelle* vastgehouden; de vrouwen werden in het midden opgesteld, de mannen moesten er urenlang omheen marcheren. 'Uit de ramen', aldus Presser, 'hingen vrouwelijke employé's van de Duitsers, maakten kiekjes voor de *Heimat* en amuseerden zich blijkens hun geschreeuw en gelach kostelijk.'²

¹ J. Hemelrijk: *Er is een weg naar de vrijheid. Zeven maanden concentratiekamp* (1965), p. 11-12. ² J. Presser: *Ondergang*, dl. I, p. 257.